

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ ЗМЕСТУ І ЗНЕСНІХ ХАРАКТАРЫСТЫК ПОМНІКАЎ ФАЛЬКЛОРНАЙ СПАДЧЫНЫ МУЛЬТМЕДЫЙНЫМІ СРОДКАМІ

Навуковыя працы па зборы і даследаванні фальклорнай спадчыны адлюстроўваюць дзве супрацьлеглыя тэндэнцыі. Згодна з першай, неабходна перадаць структурную і мастацкую цэласнасць фальклорнага твора (падання, абраду і г. д.), а па другой – правесці гісторыка-навуковы і храналагічна-рэгіянальны аналіз, які прадугледжвае разбіццё твора на элементы з адпаведнымі навуковымі тлумачэннямі і каментарамі. Пры выкарыстанні традыцыйных лінейна-паслядоўных метадаў выкладання гэта прыводзіць да таго, што тэкст працы складаецца з пераменных фрагментаў доследнага твора і навуковых высноў і каментарыяў. Такі тэкст цяжка даступны для ўспрымання ўсім, апроч спецыялістаў па фальклору. Гэта значыць, навуковы ўзровень работы з аднаго боку нібы кансервуе фрагменты фальклорнага твора, але з іншага – абцяжарвае ўспрыманне яго мастацкай каштоўнасці праз размытасць гэтых фрагментаў па тэксце. Такім чынам, навуковыя працы выконваюць функцыі аналізу і захавання фальклорных твораў, але ў форме, цяжка даступнай для масавага чытача. Каб вынікі даследавання сталі здабыткам шырокага кола зацікаўленых, патрабуюцца дадатковыя намаганні па іх адаптацыі і перавыданні.

Для таго, каб навукова-даследчыя работы па вывучэнні фальклорнай спадчыны сталі даступныя для ўспрымання масавым чытачом непасрэдна, мэтазгодна перайсці да спосабу іх прадстаўлення ў выглядзе ментальных карт [2]. Такі спосаб дазваляе аддзяляць фрагменты мастацкага ўзроўню фальклорнага твора ад навуковага і, пры неабходнасці, праяўляць іх ці хаваць.

Мэта гэтага артыкула – разгледзець магчымасці ментальных карт для прадстаўлення навуковых і мультымедыяных складнікаў фальклорных твораў.

Асабліваць фальклору – яго шматфункцыянальнасць, варыятыўнасць і сінкрэтычнасць. Зараз асноўнай формай яго фіксацыі з'яўляецца тэкставая (з дадатковым аўдыявізуальным матэрыялам). Калі для прадстаўлення аднаго жанру фальклору гэтага звычайна амаль дастаткова, то пры падрабязнай фіксацыі складаных комплексаў (абрадаў, свят і інш.), якія ўтрымліваюць узоры песеннага, харэаграфічнага, драматычнага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтваў, узнікаюць цяжкасці.

За апошні час вельмі змяніліся тэхналогіі і носьбіты інфармацыі. Узнікла новая электронная прастора захавання, выкарыстання, пераўтварэння і перадачы дадзеных на іншых носьбітах. Імклівае развіццё тэхналогіі адкрыла новую эру, якая дае даследчыку сучасныя формы, сродкі і спосабы захавання і рэканструкцыі культурнай спадчыны.

У электроннай прасторы пачала шырока выкарыстоўвацца гіпертэкставая форма падачы матэрыялу, якая дазваляе эфектыўна арганізаваць скрутак, тлумачэнне і сувязі паміж фальклорнымі тэкстамі, спалучыць тэкставую інфармацыю з аўдыявізуальнай [4]. Аднак існуюць недахопы, якія змяняюць яе ўжыванне навукоўцамі: рэдагаванне гіпертэкстаў патрабуе валодання мовай HTML, наяўнасці асяроддзя вэб-сервера пры цэнтралізаваным сховішчы і працы з CMS, існуюць і абмежаванні на графічныя фарматы.

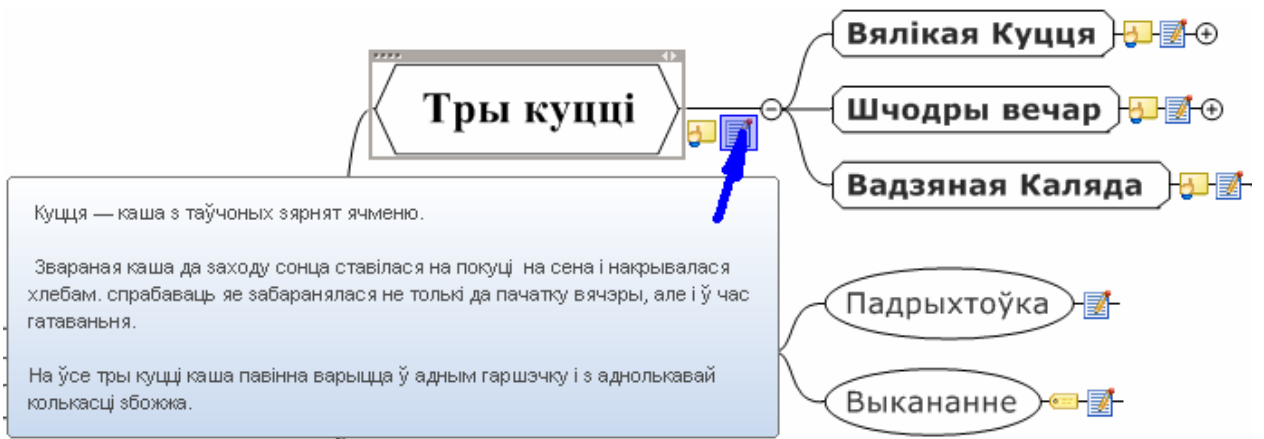
Зручнай альтэрнатывай, на нашу думку, у сістэматызацыі і прадстаўленні фальклорных ведаў з'яўляюцца электронныя ментальныя карты. Ментальныя карты падыходзяць як для прадстаўлення, так і для ўпарадкавання фальклорнай інфармацыі. Яны спалучаюць структурныя, змястоўныя і мастацкія спосабы падачы інфармацыі, даюць магчымасць адлюстраваць варыятыўнасць прадметнай вобласці і выкарыстаць разнастайны медыяконтэнт, лёгка канвертуюцца ў гіпертэкст.

У аснове метадыкі інтэлект-карт, прапанаванай Тоні Б'юзенам [1], ляжаць ўяўленні аб прынцыпах працы чалавечага мозгу: асацыятыўнае (нелінейнае) мысленне, візуалізацыя разумовых вобразаў і цэласнае ўспрыманне. У дачыненні да праблемы структуравання, ментальныя карты дазваляюць фармальна адносіны суправаджаць тэрэтычным апісальнымі тлумачэннямі, асобна ад агульных паняццяў, не загрушчваючы іх. Структураванне ажыццяўляецца за кошт добра развітых сродкаў арганізацыі асацыятыўных сувязей (як лінейна-паслядоўнага, так і радыяльнага выкладання) паміж кампанентамі ментальнай карты, што і дае магчымасць у адным дакуменце адрозніць апэратыўную інфармацыю ад падрабязных тлумачэнняў і ўсталяваць складаныя іерархічныя сувязі [3].

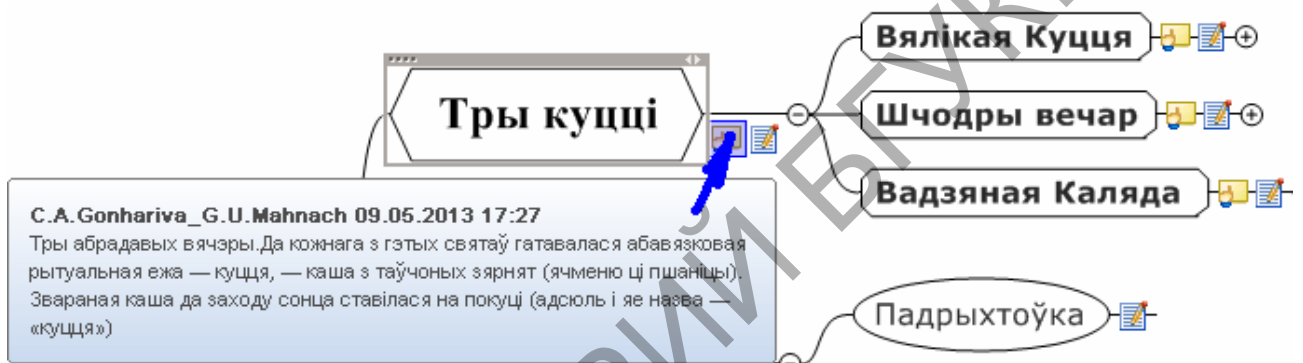
Ментальныя карты акумулююць усе віды інфармацыі: тэкставую, гукавую, лікавую, графічную і гіпертэкставую і дазваляюць у адным дакуменце ўсталяваць неабходныя суадносіны паміж этнаграфічным матэрыялам рознай прыроды.—Разгледзім выкарыстанне такога спосабу на дакладных прыкладах – прадстаўленні абраду «Каляды» [3] і свята «Багач».

Дамовімся да фальклорнага ўзроўню адносіць звесткі, атрыманыя збіральнікамі пры апытанні насельніцтва. А да навуковага ўзроўню – звесткі, атрыманыя даследчыкам шляхам апрацоўкі фактычнага матэрыялу (аналізу, супастаўлення, абагульнення і г. д.).

На малюнках 1, 2 адлюстраваны розныя ўзроўні паняццяў у адпаведнасці з часовай структурай дзеянняў, якія здзяйсняюцца ў абрадзе, а таксама прыклад фармальнага далучэння да структуры фальклорнага ўзроўню (націснуць кнопку , Малюнак 1) і навуковага узроўню (націснуць кнопку , Малюнак 2) прадстаўлення абраду.

Малюнак 1 – Тры куцці – змест фальклорнага узроўню

Малюнак 2 – Тры куцці – змест навуковага узроўню

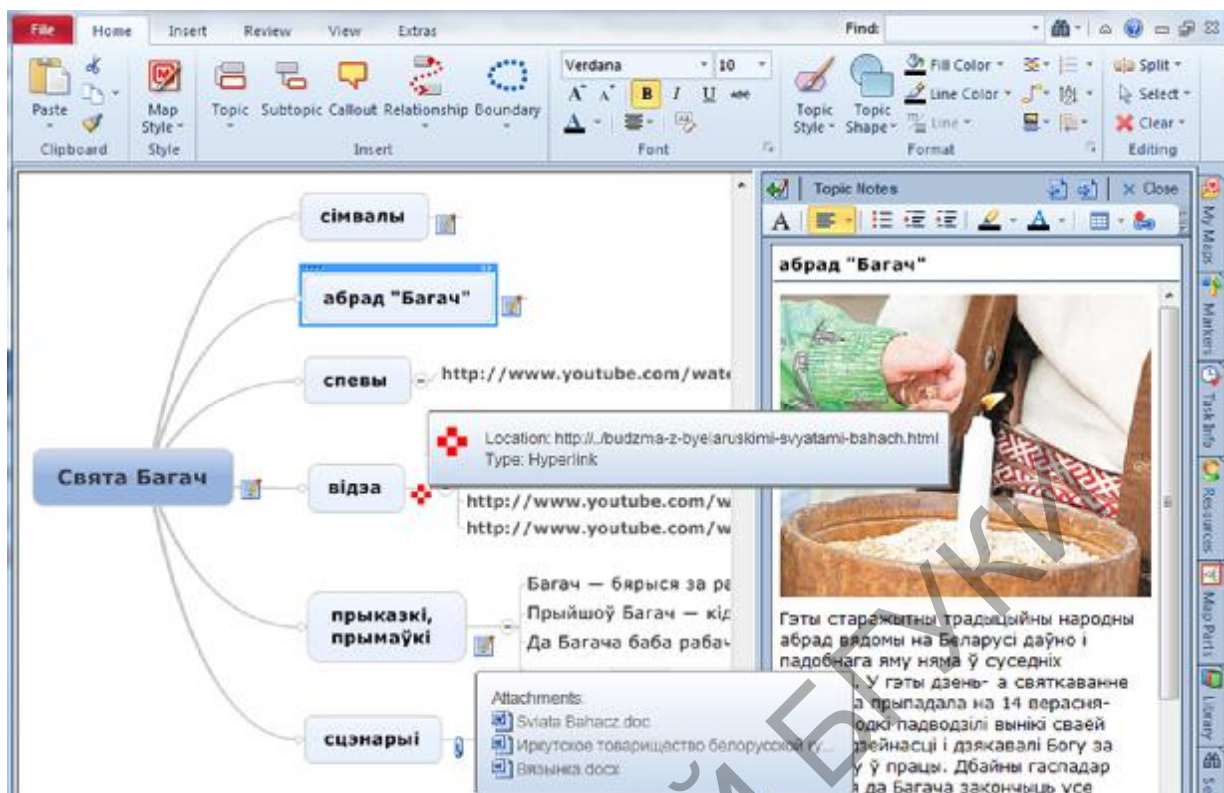
На малюнку 3 паказана структураванне, падпарадкаванне і спалучэнне розных відаў медыяконтэнту ў межах адной карты. Розныя піктаграмы побач са структурнымі элементамі – складнікамі свята – сведчаць пра від этнаграфічнага матэрыялу і з’яўляюцца кропкамі пераходу да яго прагляду. Прагляд ажыццяўляецца ў прастору ментальнай карты і не патрабуе асобнага прыкладнага праграмнага забеспячэння.

Зараз існуе больш як 200 спецыялізаваных праграм і інтэрнэт-сэрвісаў для пабудовы ментальных карт, яны дазваляюць аўтаматызаваць асобныя аперацыі стварэння інтэлект-карт і прадстаўляць іх у электронным выглядзе [2].

Іх выкарыстанне ў даследчым і асветніцкім працэсах дазваляе:

- у поўнай меры задзейнічаць прасторавае мысленне;
- выконваць дакладнае структураванне і атрымліваць цэласнае ўспрыманне прадметнай вобласці;
- у адным файле захоўваць інфармацыю рознай прыроды, прымацоўваць файлы любых фарматаў, папкі і спасылкі;

– зручна ствараць каталогі візуальных вобразаў.

Малюнак 3 – Прыклад выкарыстання ментальных карт для прадстаўлення абрада «Багач». Спалучэнне розных відаў інфармацыі ў адной карце

Напрыканцы варта адзначыць, што пакуль магчымасці ўжывання электронных ментальных карт абмяжоўваюцца наяўнасцю камп'ютарнай тэхнікі і адсутнасцю адзінага ўніверсальнага фармату. Але ў сувязі з паўсюдным распаўсюджваннем камп'ютараў і развіццём тэлекамунацыйных сэрвісаў, спадзяёмся, дадзеныя пытанні будуць вырашаныя.

Спіс літаратуры:

1. Бьюзен, Т. Супермышление : пер. с англ. / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен. – Минск : Попурри, 2008. – 304 с.
2. Интеллект-карты. Мозговой штурм : ведущее программное обеспечение для онлайн карт. – М., 2013.
3. Махнач, Г. Выкарыстанне ментальных карт для навуковай апрацоўкі фальклорнага матэрыялу / Г. Махнач, С. Ганчарова // Аўтэнтычны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання : зб. навук. прац удзел. VII Міжнар. навук. канф., Мінск, 26–28 красав. 2013 г. / БДУКМ ; рэдкал.: Языковіч В. Р. (адк.рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДУКМ, 2013. – 272 с. – С. 41–44.
4. Народныя казкі для дзетак // Праект «Народныя казкі для дзетак» — ініцыятыва ЮНІСЕФ у Беларусі [Электронны ресурс]. – Режим доступа : <http://kazki.unicef.by/>. – Дата доступа : 22.12.2013.